

Gesi/Til:
Mijá siev./Vår ref: 21/1465 - 2
Bve./Dato: 13.10.2021

Høringsinnspill - Statusrapport om implementering av UNESCO-konvensjonen om vern av immateriell kulturarv

Det vises til høring av utkast til statusrapport om implementeringen av UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven.

Sametinget vil innledningsvis fremheve at det har vært god dialog og involvering av Sametinget i prosessen i utarbeidelsen av utkast til statusrapport. Det har også vært gjennomført innspillmøte med samiske aktører.

Samisk immateriell kulturarv er omtalt gjennomgående gjennom ulike deler av utkastet til statusrapport, under flere indikatorer. Selve statusrapporten synes således å reflektere Stortingets føringer om å særlig å vektlegge urfolks og nasjonale minoriteters immaterielle kulturarv.

Målstrukturen i statusrapporten kan synes noe uklar, med tanke på hvor/under hvilke Thematic Areas og/eller indikatorer det formuleres mål.

Sametinget vil likevel peke på noen forhold hvor det etter vårt syn enda tydeligere kunne fremkomme hvordan staten Norge kan følge opp Stortingets føringer.

Dette også med henvisning til Kulturdepartementets oppdrag til Kulturrådet, som beskrevet på side 5: «gi innspill til hvordan Stortingets føringer om å særlig å vektlegge urfolks og nasjonale minoriteters immaterielle kulturarv fortsatt kan ivaretas i den kommende perioden».

Styrke urfolks og nasjonale minoriteters Non-Governmental Organizations.

Side 9-10, Kap A.4 Accredited Non-Governmental Organizations.

Det er som kjent ingen samiske akkrediterte samiske NGOer. Det samme gjelder for de nasjonale minoritetene.

Sametinget understreker at selv om samiske organisasjoner/NGO-er og institusjoner som kan sies å virke – dels eller helt – innenfor feltet mottar offentlig støtte, så er deres økonomiske rammebetingelser ikke tilstrekkelige og ikke på samme nivå som for de nasjonale organisasjonene på feltet. Det er også samiske immateriell kulturarvs-elementer som mangler en etablert institusjon/organisasjon som arbeider for dokumentasjon, vern og videreføring av elementet. Et eksempel er for tradisjonell joik.

Selv en prosess mot eventuelt å kunne søke om akkreditering som NGO tilknyttet Unesco-konvensjonen, krever nødvendige administrative og øvrig økonomiske ressurser. Dersom en akkreditering skulle innvilges, medfører det også behov for tilstrekkelige økonomiske rammebetingelser for oppfølging.

Som det også påpekes i statusrapporten, er NGOene essensielle i arbeidet med vern og videreføring av immateriell kulturarv, og i arbeid med kunnskapsbygging og bevisstgjøring om konvensjonen. Dette gjelder også selv om NGOen ikke er akkreditert under Unesco-konvensjonen.

Den samiske kulturelle infrastrukturen, med kulturinstitusjoner og -organisasjoner, er fremdeles under oppbygging. Systematisk arbeid med dokumentasjon, vern og videreføring av immateriell kulturarv og tradisjonell kunnskap gjennomført av samiske aktører og på samiske premisser, kan enda sies å være i tidlig fase. I samisk sammenheng er også det grenseoverskridende perspektivet en viktig faktor, for eksempel i arbeid med immateriell kulturarvs-elementer som praktiseres og utøves på tvers av statsgrensene. Det kan være ulike samiske kulturer og flere samiske språk. Språk- og kultur-«grensene» kan gå på tvers av statsgrensene. Dette kan medføre behov for nettverk, samarbeid, dokumentasjon, kursvirksomhet, o.s.v. som må koordineres bredt og med flere ulike aktører og miljøer/communities/lokalsamfunn.

Mange tradisjons- og primærnæringsutøvere sitter på verdifull kunnskap om og i immateriell kulturarv og tradisjonell kunnskap, men som kanskje kan være av truet art (urgent). NGO'er og andre samiske institusjoner ville kunne bidra til dokumentasjon av immateriell kulturarv som står i fare for å forsvinne.

Sametinget støtter målet slik det er formulert øverst på side 11: A.4 Accredited Non-Governmental Organizations:

Mål: «Kulturrådet vil arbeide videre for å øke involveringen fra underrepresenterte grupper, spesielt samiske aktører og nasjonale minoriteter».

Sametinget foreslår samtidig at det legges til en formulering i målet som inkluderer det å styrke grunnfinansieringen av organisasjoner (NGO-er) og institusjoner blant urfolk og nasjonale minoriteter innen feltet, slik at disse settes i stand til å arbeide bredt for vern av immateriell kulturarv, på lik linje med de nasjonale organisasjonene/institusjonene.

Alternativt at det formuleres et eget separat mål som er dekkende. Kapasitetsoppbygging er grunnleggende for økt involvering, og for det generelle arbeidet med vern og videreføring av immateriell kulturarv. Urfolks og nasjonale minoriteters organisasjoner innen feltet har behov for økt offentlig grunnfinansiering.

Dette innspill kan også knyttes til Thematic Area: Institutional and human capacities

1. Extent to which competent bodies and institutions and consultative mechanisms support the continued practice and transmission of ICH, hvor det er forslag til målformulering:

Mål: Videreføre prioriteringen av arbeid med urfolks og nasjonale minoriteters immaterielle kulturarv, jf. Stortingets føringer.

Nordisk samarbeid om samisk immateriell kulturarv.

Thematic Area: Institutional and human capacities.

2. Extent to which programmes support the strengthening of human capacities to promote safeguarding and management of ICH, med forslag til målformulering:

Mål: Flere samiske aktører har pekt på at utviklingsarbeidet som omhandler eierskap og rettigheter knyttet til kulturarvsmateriale bør fortsette, og at det bør omfatte hele Sápmi. Tiltaket bør derfor videreføres som et nordisk samarbeidsprosjekt. I kommende rapporteringsperiode vil Norge arbeide for et tettere nordisk samarbeid om samisk immateriell kulturarv

Sametinget støtter forslaget til mål, men foreslår at det tas inn en formulering om at i det nordiske samarbeidsprosjektet må samiske miljøer/communities involveres bredt, og at det må foregå på samiske premisser.

(Jf. også omtale av temaet andre steder i statusrapporten).

Side 76, under 13.5 Favourable financial or fiscal measures or incentives are established or revised to facilitate and/or encourage practice and transmission of ICH and increase availability of natural and other resources required for its practice.
(Jf. også 14.2.)

Mye samisk immateriell kulturarv og tradisjonell kunnskap er knyttet til primærnæringer som reindrift, tradisjonelt fiske, utmarksnæringer, m.m.. Både direkte, men også ved for eksempel å gi tilgang til materialer (samt kunnskap i hvordan materialene innhentes) til duodji, byggetradisjoner, matkultur, kunnskap og praksis som gjelder naturen og universet, o.s.v. En fortsatt sikret tilgang til naturressursene vil derfor være grunnleggende for vern og videreføring av samisk levende kulturarv, immateriell kulturarv og tradisjonell kunnskap.

Det er kjent at ulike naturinngrep, utbygginger og tiltak for naturressursutnyttelse samlet kan utgjøre en belastning og trussel for tradisjonell samisk næring og kultur, og da spesielt for reindriften.

Ressursområder og naturmangfold er vesentlige deler av det materielle kulturgrunnlaget for samisk kultur. Det danner grunnlag for samisk næringsutøvelse, bosetting, kulturutfoldelse og samfunnsutvikling. God forvaltning av areal, natur og kulturarv er derfor viktig for å sikre bevaring og utvikling av samisk kultur, og dermed også sikre grunnlaget for utøvelse og videreføring av immateriell kulturarv.

Sametinget viser også til Plan- og bygningsloven, (plandelen) og bestemmelsen §3-1 c, som bl.a. skal bidra til å sikre naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv. Sametinget har også utarbeidet en Planveileder.

Side 77, 14. Extent to which policies as well as legal and administrative measures respect customary rights, practices and expressions, particularly as regards the practice and transmission of ICH.

Her nevnes Urfolksdeklarasjonen og Biomangfolds-konvensjonens art. 8 (j). Det kunne i tillegg sies noe kort om på hvilken måte Norge har sluttet seg til disse.

Det kunne nevnes at problemstillinger rundt uavklarte forhold rundt kollektivt eierskap (innen IP-lovgivning) til immateriell kulturarv er under drøfting i pan-samisk sammenheng.

Side 78.

Thematic Area: Role of intangible cultural heritage and its safeguarding in society

Samisk kulturutøvelse baserer seg i viss grad på fornybare naturressurser fra samiske kulturlandskap. Kulturutøvelsen er grunnlagt i naturens syklus, hvor de forskjellige årstidene produserer forskjellige bestanddeler som er viktig for å kunne jobbe frem kulturutøvende praksiser.

Kunstneren Máret Ánne Sara forklarer det slik; "I love working with skin. It is such a compliant material that lives and comes back to life over and over again if you know how to treat it right with bark, love and patience. I was trained in these skills by my late grandmother. She lived in a constant cycle with nature and the reindeer. Harvesting whatever was needed at all seasons to treat skins, meat and whatever. It is hard to plan or practice duodji (traditional handicraft) if you are not connected to these cycles. If you don't harvest to all seasons you might not have what you need. That means often you have to wait until next year or season to get the needed components for the next step. I miss the luxury of jumping into grandmas fresh and constantly filled storage of materials and knowledge that really doesn't exist in any books or the big web."

For å kunne sikre at den immaterielle kulturarven vernes, må man også beskytte naturgrunnlaget den immaterielle kulturarven trenger for å komme til uttrykk. Flere samiske kunstnere bruker immateriell kulturarv og naturressurser i produksjon av sine kunstuttrykk.

I tillegg har mange utøvere av samiske primærnæringer en unik immateriell kulturarvs-kunnskap som er i fare for utryddelse. Sjølaksefiskeren Reidar Larsen uttrykker det på følgende måte: «Hvis laksefisket tar slutt, så er det en kultur som utrykkes. Når vi forsvinner, så må man begynne på nytt med all kunnskapsinnhenting og å bygge kulturen på nytt. Men jeg tviler på at det kommer til å skje.»

Reindriftsnæringen er en særegen samisk kultur med en unik kilderikdom når det gjelder immateriell kulturarv. Høyesterettsdommen i Fosen-saken (oktober 2021) vurderer hvorvidt vindkraftutbyggingen krenker reindriftssamenes rett til kulturutøvelse etter FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, artikkel 27, om at den som tilhører en etnisk, religiøs eller språklig minoritet, ikke skal nektes retten til å dyrke sin kultur sammen med andre medlemmer i gruppen. I dommen legger Høyesterett vekt på at reindrift er en form for vernet kulturutøvelse.

Side 82, As a source of knowledge and skills. Explain with examples how development interventions recognize the importance of ICH in society as a source of knowledge and skills.

Sametingets planveileder kunne nevnes, her eller annet sted i statusrapporten.

<https://sametinget.no/areal-klima-og-miljo/sametingets-planveileder/>

Sametinget anmoder kommuner og andre om å få frem tradisjonell samisk kunnskap om bruken av områder gjennom planprosessen og tillegge denne kunnskapen like stor vekt som den forskningsbaserte kunnskapen i planarbeid.

Internasjonalt fokus på urfolks immaterielle kulturarv

Thematic Area: International engagement.

I statusrapporten henvises det til workshopen om samisk immateriell kulturarv arrangert i Karasjok i november 2019. Et av oppfølgingspunktene (Recommendations on future engagement with UNESCO and WIPO) i rapporten fra workshopen om samisk immateriell kulturarv, var:

“Stronger engagement, if desired, with the UNESCO Intangible Heritage Convention by lobbying for an indigenous people’s forum of some kind, to advise the Committee or the Secretariat, along the lines of the one established for the World Heritage Convention”.

Norge har i noen sammenhenger internasjonal, som under møter i Intergovernmental Committee under Unesco-konvensjonen om vern av immateriell kulturarv, løftet temaet urfolks immaterielle kulturarv. Dette er bra og viktig.

Sametinget vil oppfordre Norge ved Kulturrådet til å videreføre og styrke arbeidet med fokus på urfolk og vern av urfolks immaterielle kulturarv internasjonalt under Unesco-konvensjonen om vern av immateriell kulturarv.

(Jf. også pnkt 16.2, side 90, om det grenseoverskridende aspektet i arbeid med immateriell kulturarv).